

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

YIL: 2022
CİLT: 7
SAYI: 1

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 31.03.2022
Kabul Tarihi: 18.05.2022
Yayımlanma Tarihi: 30.06.2022

ARTICLE INFO

Submitted date: 31.03.2022
Accepted date: 18.05.2022
Published date: 30.06.2022

e-ISSN 2547-9865

Makedonya’da Romanlar Üzerine Bir Araştırma: Üsküp, Şutka Örneği

*A Research About Romans In Macedonia:
Skopje, Shotka Example*

Sinan Kazancı
Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi,
Blaje Koneski Filoloji Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Okutman,
sinankazanci29@gmail.com,
0000-0003-4376-7773

Öz

Sosyal bilimlere yönelik çalışmalar içerisinde halk bilimi, filoloji, sosyoloji ve kültürel antropoloji gibi bazı bilim dalları saha çalışması gerektirmektedir. Elde edilen bilgilerin çeşitli yöntemler ve bakış açıları kapsamında değerlendirilmesi ve akademik bir yayına dönüştürülmesi esastır. Bu yönde yapılan çalışmalar, bir anlamda tarihsel bir veri olarak da kabul edilebilir.

“An”a yönelik elde edilen bilgiler yalnızca taşradan değil, köy ve kırsal yanında, kent merkezlerini de kapsayacak bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda çalışma, dünya ülkelerinde üst kitle tarafından genel itibarıyla tanınmayan; ancak Makedonya Üsküp’te üst kitle tarafından da tanınan ve “Roman” veya “Çingene” olarak adlandırılan etnik yapının sosyo-kültürel analizi ve konuştukları dilin söz varlığını belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Belirtilen hususlar kapsamında çalışma, Makedonya, Üsküp Şutka’da “Roman” veya “Çingene” grubu olarak bilinen, uluslararası literatürde konuştukları dilden hareketle Lom; Rom; Dom olarak adlandırılan kitleye karşı uygulanan kültür ve dil politikasının ne olduğu sorusuna cevap aramaya ve ilgili kitlenin sosyal, tarihsel, ekonomik ve kültürel açılarından hareketle söz varlığını belirlemeye yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: “Roman” veya “Çingene”, Makedonya, Şutka, Söz Varlığı, Kültür, Politika.

Abstract

Some disciplines such as folklore, philology, sociology and cultural anthropology require field work in studies for social sciences. It is essential that the obtained information is evaluated within the scope of various methods and perspectives and turned into an academic publication. Studies in this direction can also be considered as historical data in a sense.

The obtained information, for the time in which it was found, has become a structure that covers not only the countryside and villages, but also the city centers as well. In this context, the study was conducted to determine the quality of the vocabulary of the people that are not generally recognized by the upper masses in the countries of the world, however, the socio-cultural analysis of the so-called “Roman” or “Gypsy” ethnic structures, also recognized by the upper masses in Skopje, Macedonia. Within the scope of the specified issues, the study is aimed at looking for the answers to the question of what the cultural and language policy is applied against the so-called Lom / Rom / Dom audience, known as the Skopja Shotka “Roman” or “Gypsy” group in Macedonia, based on the language they speak in the international literature and the vocabulary of the relevant audience from social, historical, economic and cultural perspectives.

Keywords: “Roman” or “Gypsy”, Macedonia, Shotka, Vocabulary, Culture, Politics.

i Bu makalenin araştırma ve yayın süreci “Araştırma ve Yayın Etiğine” uygun şekilde yürütülmüştür.

Giriş

20. yüzyılın başlarında kimlikle ilgili çalışmalar, disiplinler arası bakış açısının yaygınlaşmasıyla kapsamı genişleyerek ve sayıca artarak gerek akraba millet tanımlamalarının, gerekse bunu doğuran tarihsel süreçlerin önemli oranda anlamlandırılmasına kaynak teşkil etmiştir. Söz konusu süreçte araştırmacılar, kendilerinden görmedikleri ya da kendilerinden görmek istedikleri; aynı demografide yaşayan kişi ve kitleleri de araştırmışlardır. Bu araştırmalarda, dünyada çeşitli ülkelere dağılmış literatürde “Lom, Dom ve Rom” olarak adlandırılan, Balkanlarda üst adlandırma olarak da “Roman” adlandırması ile tanımlanan kesime yönelik çalışmalar da bulunmaktadır.

İlgili kitleye yönelik en temel tartışma, kitlenin tarihsel kimliğidir. Anavatanları ve kökenlerine dair ileri sürülen görüşlerden biri Hindistan kökenli olduklarıdır. Dilsel kanıtlar, fiziksel antropoloji araştırmaları, kültürel özellikler ve genetik bilimi sonuçları, kitlenin Hindistan bağlantılı olduklarını çok daha kabul edilebilir kılmaktadır (Fraser, 2005, ss. 19-36). Çeşitli nedenlerden dolayı yurtlarını küçük topluluklar hâlinde terk ettikleri tahmin edilmekle birlikte, atalarının Hindistan’dan ayrılma nedenlerine, yola çıkış tarihlerine ve birçok bölgeye göçlerinin ilk evrelerine ilişkin bilgilerin net olmadığı görülmektedir. Göç tarihi konusunda ise yine birbirinden farklı görüşler olmakla birlikte en yaygın görüşlerden biri 5. ve 21. yüzyıllar arasında gerçekleştiğidir. Göç etmelerine neden olan etkenler hakkında da çeşitli görüşler bulunmakla birlikte baskın görüş, bunun tek bir olaya bağlı olmayıp yüzyıllara yayılan bir süreç olduğu şeklindedir. Bunlar arasında yönetim kargaşaları, kıtlık, yerleşim alanlarına yapılan saldırılar, paralı asker olarak göçe zorlanmaları gibi etkenler bulunmaktadır (Fraser, 1992, ss. 35-36).

Hindistan’dan iki kola ayrılarak dünyaya dağılan bu kitlenin birinci kolunun İran ve Suriye topraklarını aşarak Mısır’a yerleştiği; daha sonra da buradan kopan bazı kolların deniz yoluyla İspanya ve Portekiz’e gittiği kabul edilmektedir. İkinci kolun ise Hazar Denizi’nin kuzeyinden Karadeniz’in kuzeyini takip ederek Balkanlar’a, oradan da Avrupa’ya dağıldığı kabul edilmektedir. Bu göç dalgasının dışında Türklerle birlikte Anadolu coğrafyasına ve buradan hareketle de Trakya ve Balkanlar’a yerleşen bir kol daha mevcuttur ki bunların bir kısmı Selçuklu Türkleri döneminde Oğuzlarla beraber Anadolu’ya yerleşerek Müslüman olmuş Romanların ilk nüvesini meydana getirirler. Osmanlı fetihleri döneminde çok sayıda Roman Balkanlar’a ya doğrudan akıncı birlikleri ile beraber orduya hizmet veren zanaatkârlar olarak ya da bu akınlar sonrasında bölgeye gelen halk olarak yerleşirler. Bunların bir kısmı Osmanlılar ile Avrupa içlerine kadar gittiyse de önemli kısmı Trakya ve Balkan topraklarında kalır; kimi göçebe olarak yaşarken kimi de yerleşik hayata geçer (Çerikan, 2021, ss. 11-16).

Saha çalışması yapılan katılımcılar da atalarının Makedonya’ya Mısır’dan (KK6) ve Hindistan’dan (KK10/13/15) geldiklerini ifade ederler.

Osmanlıların mağlubiyetiyle son bulan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda, Rus orduları geçtikleri yerleri yakıp yakarak Rumeli Türklerini 500 yıllık yurtlarından söküp atmaya ve Bulgarlara yerleşecekleri yeni topraklar sağlamaya çalışmışlardır. Böylelikle Ruslar daha ilk günden itibaren tarihte “93 Harbi” olarak bilinen bu savaşı gerçek anlamda bir soykırım savaşına dönüştürürler. Ruslar, önceden tahrik ettikleri Bulgarları silahlandırarak Türklerin ve Pomakların üzerine saldırtırlar. Süratle silahlandırılan Bulgar çeteleri Don Kazakları ile birlikte sivil ve silahlı Türk-Müslüman halkına karşı korkunç katliamlar yaparlar. Ayrıca başta Müslüman Çingener olmak üzere belirli bölgelerde Pomak Türklerinin adlarını değiştirmekten de geri kalmazlar (Beğlan, 1991, s. 47; Memişoğlu, 2005, s. 42). Kısacası, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile başlayan “Hristiyanlaştırma-Bulgarlaştırma” faaliyetleri, sosyalizm döneminde “Tek Sosyalist Millet”; diğer bir söylemle “Tek millet, Bulgar milleti” yaratmak sloganı altında yürütülmeye başlanır. Çalışmalar kapsamında, önce Müslüman Türk toplulukları Türk, Pomak, Çingene, Tatar, Alevi, Arnavut diye dilimlere ayrılmış, sonra bu dilimler teker teker ele alınıp kimliksizleştirilip; beraberinde Bulgarlaştırılmaya girişilir (Memişoğlu, 2005, s. 69). Türklerin fetih bölgelerine yerleşen Romanlar, Müslüman nüfusun artışına da destek olurlar. 500 yıldan fazla bir süre bu bölgenin kültürel ve tarihsel gelişimine damgasını vuran Osmanlı, Romanları bu şekilde Rumeli’ye yerleştirmesinden dolayı Trakya ve Balkanlar, Romanların Hindistan’dan sonra ikinci vatanları olarak kabul edilir. Resmi veriler ile Avrupa Konseyi ve Roman Sivil Toplum Kuruluşlarının verdiği rakamlar arasında önemli farklılıklar görülmekle birlikte Türkiye, Trakya bölgesi dâhil olmak üzere Balkanlar’da sekiz milyon Romanın yaşadığı tahmin edilmektedir. Balkan Romanları, Trakya’da yerleşenler hariç genelde üç dil (Slavca, Türkçe ve Romanca) üzerinden birbirleri ile anlaşır. Balkanlar’da Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Makedonya, Kosova, Arnavutluk, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Hırvatistan ve Slovenya’da yaşamlarını sürdüren Balkan Romanları genelde şehir ve kasabalarda yaşarlar. Avrupa ve Balkanlar’da 20 milyona yakın Roman yaşamaktadır. 19. ve 20. yüzyılda Balkanlar’da yaşanan isyanlar ve savaşlar Müslüman Romanları da olumsuz bir şekilde etkiler. II. Dünya Savaşı sırasında Nazi kamplarında altı yüz bin Romanın katledilmesi de kitle tarihinde bir yaradır. Yugoslavya’da yaşanan iç savaşta da çok sayıda Roman; Almanya, Fransa ve Avusturya olmak üzere AB üyesi ülkelere göç eder ve çoğu da AB vatandaşı olur.

Romanların 11. yüzyılın ortalarında Orta Çağ Bizans ülkelerinde ortaya çıkmasından hareketle Vukanoviç, 1289-1309 yılları arasında Romanların Makedonya ve Sırp ülkesinde olduğu kadar Balkan ve Bizans ülkelerinde de anıldığını belirtmektedir. Bu dönemden itibaren Konstantinopolis Patriği’nin kilise liderleri ve din adamlarına hitap eden ve Bizans, Makedonya, Sırbistan ve Bulgaristan topraklarında yaşayan Romanlara atıfta bulunan kilise düzeni ortaya çıkar. Bu mektupta Konstantinopolis Patriği, inananları bölgelerine falcıları, ayıcıları ve yılan avcılarını almamaları konusunda uyarır. Özellikle çingenerleri sihir yaptıkları için evlerine almamaları gerektiğini vurgular. Çoğu Roman, Makedonya ve Sırbistan’a Sırbistan Kralı

Stefan Deçanski döneminde gelir. Nikifor Gregoras "Bizans Tarihi"nde bahsettiğine göre bir sanat grubu Makedonya ve Sırbistan'ı ziyaret eder. Ondan önce de Konstantinopolis'i de ziyaret ettiklerini belirtir. Romanların 14. yüzyılda İran ve Ermenistan üzerinden Avrupa'ya gelen tuhaf bir halk olduğunu söyleyen Konstantin Yırçek de Romanlardan söz eder. Karadağlı Arbanasi'nin halk geleneğine göre, orta çağda Leka Dukacini'nin oğlunu bir Roman öldürmüştür. Leka, oğlunun intikamını almak için bütün Romanları öldürmek istemez, ancak şöyle der: "Metaller için iki çörek satın alınmıyor, bu yüzden birden fazla kana ihtiyaç yok." (Boşkoski, Gyorgiev ve Petrovski, 2014, s. 56).

Dubrovnik'teki arşivleri araştıran Gürgitsa Petroviç, 5 Kasım 1362 tarihli bir belgede Romanlardan söz edildiğini belirtir. Altı yıl sonra Zagreb'te ve 1387'de Ljubana'da Romanlardan bahsedilir. Zagreb'te bir Roman kolonisi bile vardır. O şehirdeki Romanlar ticaretle uğraşırlar ve çoğu zaman mahkemelere konu olurlar. J. Tkaliç "Özgür kraliyet şehri Zagreb'in daha fazla anıtı" (1885) adlı çalışmasında, 1378-1397 dönemine atıfta bulunan 37 mahkeme celbi yayınlanır. Bu davetlerin çoğunda satır adları olmadan sadece Çingeneler adı geçmektedir ve adlarından da en çok adı geçen kasap Nikola ve ailesi Frantsiskus'tur (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 56).

Dubrovnik Romanları ile ilgili olarak 15. yüzyıldan itibaren çok fazla bilgiye rastlanır. İlki 1404 yılına aittir ve o yılın 21 Temmuz'unda Miho Marina Kabuziç'in ofisinde Vlah Mançetiç'in savcısı olarak Nikola Borislaliç'ten "Çingene", Nikola'nın Vlah'a borçlu olduğu 4 sayfa okuduğunu belirtir. Gürgitsa Petroviç, ayrıca belgenin metninin, Nikola'nın belirtilen tarihten önce de Dubrovnik'te yaşadığını açıkça ifade eder. Dubrovnik'teki Romanların kesin sayısı doğrulanamaz ancak 14. yüzyılda yüzden fazla Roman olduğu tahmin edilmektedir.

Dubrovnik çevresinin karakteristik özelliği olan Romanların isimleri dikkate alınır, bu topraklara en fazla iki nesil önce geldiklerini varsaymak mantıklıdır. Romanlar her türlü iş yapmışlardır. Çoğunlukla Dubrovnikli zenginlerin evlerinde çalışmış ve ayrıca Dubrovnik şehrinin tam merkezinde olan ailelerde, Ploçe'de ve Vrata Ploçe'de yaşarlarmış. 16. yüzyıla ait veriler Dubrovnik Cumhuriyeti'ndeki Roman askerlerden söz eder. Diğer yerlerden 1422-1443'te Srebrenitsa'da Romanlardan ve 1497'de Pula'da rahip Dominik Tsiganin'den bahsedilir. 1500 yılında Şibenik civarında Romanlardan bahsedilir. Aynı yılın ocak ayında bu şehirde Türk ordusunun bir müfrezesi Floriy Tsiganin Usta'nın oğlu Rayko'yu esir etmiştir. Bu, bazı Roman gruplarının yerleşik bir yaşam tarzı benimsediğini, çeşitli mesleklerle uğraştığını gösterir (Boşkoski ve diğerleri, 2014, ss. 56-57).

Türkler döneminde Güney Slav ülkelerinin topraklarına toplu hâlde gelen Romanların çoğu metal işçiliği yapan zanaatkârlardır; ancak bununla birlikte başka Roman grupları ve kabileleri de ortaya çıkar. Romanlar Balkan Yarımadası'na vardıklarında, öncelikle hepsi Hıristiyan dininin bir üyesi olurlar. Daha sonra Türk yönetimi altında toplu hâlde İslam'a geçerler. Türk kaynaklarında Çingeneler ve Kıptiler olarak anılırlar. Müslüman olmalarına rağmen, Müslüman

nüfusun geri kalanından ayrılıp çeşitli yerleşim yerlerinde ve kalelerde ayrı bir grup olurlar. Romanlarla ilgili çoğu veri, o dönemdeki Türkiye nüfus sayımlarına dayanılarak elde edilmiştir. Bu nüfus sayımlarına göre Romanlar Güney Slav ülkelerinde şu kadınlıklarda yaşamışlardır: Reseva, Pirot, Nov Brdo, Priştine, Vuçitrn, Prizren, Peja, Zalana, Brvenik, Novi Pazar (Yeni Pazar), Smederevo, İştup, Kratovo, Vrane, Veles (Köprülü), Skopje (Üsküp), Tetovo (Kalkandelen), Prilep, Bitola (Manastır), Kicevo (Kırçova), Debar, Ohri ve Niş. Hersek sancağı Plevle ve Priyepole'den, ardından Sırbistan'da Srebrenitsa ve Rudnik'ten bahsedilir. Ana meslekleri olarak demircilik, ata bakma ve satma, bir de çeşitli enstrüman aletlerini çalmaktan da bahsedilir. Ayrıca kalaycı, kuyumcu, nalbant, kunduracı, tabakçı, oduncu, boyacı, kafesçi, kasap, bahçıvan, güvenlik görevlisi, hizmetçi, kurye gibi meslekler de sıralanır. O zaman için Romanlardan pek de beklenmeyen mesleklerle uğraştıkları da görülür: operatörler, keşişler, avukatlar, yeniçeriler ve sipahiler (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 57).

O zamanlar demircilere çok ihtiyaç vardır; silah yapıp tamir ederler, kalede demircilik işleri yaparlar ve gemiler yapımı veya tamiriyle uğraşırlar. Böylece, örneğin, 1528-1529'daki Homolya nahiyesinde, Gradiş'te ve Golubats'ta Tuna navigasyon gemilerinde çalışan Roman gemi yapımcılarına ait 18 evden bahsedilir. Belgrad'ta Roman gemi yapımcıları da vardır. Türk egemenliğindeki Güney Slav ülkelerindeki Romanların hak ve yükümlülükleri, Türk İmparatorluğu vatandaşlarına uygulanan sosyal ve yasal normlarla düzenlenir. Bazıları Müslüman Romanlar için, bazıları ise Roman Hıristiyanlar için geçerlidir. Romanlar ayrıca askeri kampanyalarda yer alır ve şehirleri korumak için şehir ekiplerinin bir parçası olurlar. Muiç'in elindeki verilere dayanarak, Romanların "tüm medeni haklardan yararlandıkları", yani Türk devletinin onlara her şekilde yasal koruma sağladığı sonucuna varılabilir. O dönemden itibaren Roman dilinin kullanımının yasaklanması, eski geleneklerin korunması gibi konular hakkında hiçbir bilgi yoktur. Roman Müslümanlar, cennetin geri kalanı gibi muamele gören Roman Hıristiyanlardan daha ayrıcalıklıdır. 1530 yılında Sultan Süleyman'ın ilan ettiği kanundan sonra Romanların sayısı azalır. 1530-1531 nüfus sayımı bunu açıkça gösterir. Romanlar ya farklı ülkelere göç ederler ya da kendilerini nüfus olarak ifade etmekten kaçınırlar. Belgrad'taki Romanların sayımı 16-25 Ekim 1536 tarihleri arasında yapılır. Sayım Emin Ali B. Hızır tarafından gerçekleştirilir. Ona göre Belgrad'ta iki cemaat bulunur: Müslüman olan Romanlar camaati (Müslümanlar olarak kabul edilen, tanınmış, serbest, vergiden muaf, imtiyazlı cemaat) ve diğer Roman cemaati. 15., 16. ve 17. yüzyıllarda, tüm Güney Slav ülkelerinde çok sayıda Roman yaşamaktadır. Ancak söz konusu sayımlardan sonra sayısal durumları hakkında daha kesin bilgiler bulunmamaktadır (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 58).

15., 16. ve 17. yüzyıllarda, tüm Güney Slav ülkelerinde çok sayıda Roman yaşar. Ancak söz konusu sayımlardan sonra sayısal durumları hakkında kesin veriler yoktur. On yedinci yüzyılda Maria Theresa'nın yasalarına göre, Romanlar yeniden sayılır ve bu II. Joseph'in emriyle yapılır. Tanıklara göre, bir kısmı köylerin sonunda kerpiç veya ahşap evlerde yaşar ve

yukarıda bahsedilen aynı meslekleri yaparlar. Diğerleri ormanda, köprülerin altında, mağaralarda ve terk edilmiş kulübelerde yaşar ve sadece dilenmeleri ya da fal bakmaları gerektiğinde dışarı çıkarlar. Ancak daha sonra bazı ülkelerde Romanların sayısı ile ilgili özel kayıtlar tutulur. Örneğin, 1807-1808'de Fransız konsolosu Somet de Fose, Bosna eyaletinde yaklaşık 30.000 Roman yaşadığını bildirir. 19. yüzyılda Romanların sayısı ile ilgili olarak çeşitli veriler ortaya çıkar. 1834 nüfus sayımına göre, Sırbistan'da 18.000 Roman vardır ancak daha sonra 1841 ve 1843'teki nüfus sayımları Romanları içermez. 1854 nüfus sayımı, Sırbistan'da 12.000 Roman olduğunu gösterir. Bu, sayılarının giderek azalmakta olduğu anlamına gelir; bundan, Romanların kendilerini Roman olarak ilan etmedikleri veya sayım görevlilerinin onları diğer etnik grupların ve çoğunlukla Sırpların üyesi olarak gördüğü sonucuna varılabilir. Bu, en çok Romanların onları vaftiz etmeye başladığı dönemde görülebilir. Böylece, örneğin, Timok piskoposluğunda, 1892'den 1895'e kadar olan dönemde 2223 kişi vaftiz edilir. Bu dönem daha çok, Romanların çoğunun Makedonya, Kosova ve Sırbistan'da olduğu, bunu Bosna-Hersek, Voyvodina, Hırvatistan ve Slovenya'nın izlediği T.R Görgeviç tarafından incelenmiştir. Roman sayısı en az olan yer Karadağ'dır. Romanların sayısı, kıyaslanan asimilasyon sonucu, aynı zamanda etnik kimlik süreci ve günümüze kadar gelen bir özellik olarak azalmıştır. Bahsi geçen 1888-1895 döneminde Makedonya'da 22001 Roman nüfusu bulunmaktadır. Romanların çoğu İslam dinine mensuptur. Çok azı ise, çoğunlukla Bitola (Manastır) ve Prilep'te olmak üzere Hristiyandır. Çoğunlukla Makedonya'daki tüm Roman grupları kendi ana dillerini, Romanca; Bitola, Prilep, Görgövcü ve Zegligevo'daki Romanlar ise Makedonca konuşurlar. Ana dili Türkçe ve Arnavutça olanlar da vardır (Ohrid, Resne ve Üsküp'ün küçük bir bölümü). Romanların yarısı şehirlerde, diğer yarısı da köylerde yaşamış. 1901'den 1918'e kadar olan dönemde Romanlar diğer Güney Slav halklarıyla tarihi kaderi paylaşırken, 1919'dan 1941'e kadar olan dönemde Romanlar Güney Slav işçilerinin, kırsal ve kentsel yoksulluğun kaderini paylaşırlar (Boşkoski ve diğerleri, 2014, ss. 58-59).

Güney Slav ülkelerindeki 1921 nüfus sayımına göre, nüfusun sadece küçük bir kısmı kendilerini Roman olarak ilan eder. Kuzey Sırbistan'da 16.674, güney Sırbistan'da güney Sırbistan'ın bazı kısımları, Kosova ve Makedonya 14.489, Banat, Bačka ve Baranya'da 3756 Roman vardır. Yani toplam 34.919 Roman. Güney Slav ülkelerinde savaş öncesi ulusal politikadan dolayı, diğer uluslarda yaşayan Romanlar gibi, kendilerini Roman olarak ilan etmelerini engeller. Bununla birlikte, polisler kendi özel dosyaları vardır ve bu dosyalardaki kayıtlara göre 65.000 Roman vardır. Ancak araştırmacılar en az 250.000 Roman olduğu sonucuna varırlar. 12. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan dönemde, Romanların Güney Slav ülkelerinin topraklarında yaşayan tüm etnik gruplara asimilasyonları gerçekleşir. Romanlar asimile olur ve Makedonlar, Arnavutlar, Sırplar, Macarlar, Rumenler, Hırvatlar, Karadağlılar, Slovenler ve daha sonra Müslümanlarla birleşirler. Bu tür süreçlerin ilk izleri Orta Çağ'a kadar uzanır. Dubrovnik ve Hırvatistan'daki Romanlarla ilgili veriler, Romanlar ve Hırvatlar arasında bir tür ortak yaşam olduğunu gösterir. Çevrenin karakteristiği olan isimleri kabul ederek,

zamanla anadili olan Roman dillerini öğrenmeye başlarlar. Bir asır sonra Hırvatlarla birleşirler. Aynısı Slovenya'daki Romanlar için de olur. Vanek Şiftar'a göre, Cener, Stein ve diğerleri gibi birçok karakteristik Roman soyadı vardır. Bu soyadları, Slovenlerde ve Hırvatlarda bugün hâlâ kullanılır. Romanların ortak yaşamı ve asimilasyonu, Orta Çağ'da Bizans ülkelerinde de gerçekleşir. Bu, daha çok Türk egemenliği sırasında olur. Romanlar, Ulah etnik grubuna katılırlar. Etnologlar ve tarihçiler, Karavların yok edildiğini, Romanların, Madzupilerin ve Aşkalilerin Arnavutlaştırıldığını, Gabellerin Karadağlılaştırıldığını, Romanların Bulgarlaştırıldığını, Makedonlaştırıldığını ve Türkleştirildiğini ispatlarlar. Bazı antropolojik özellikleri korurlar, ancak tüm etnik özelliklerini büyük ölçüde kaybederler (Boşkoski ve diğerleri, 2014, ss. 59-60).

1. Romanların Etnolojik Özellikleri

Romanların uzun tarihi boyunca etnolojik özellikleri bir dereceye kadar değişmiştir, ancak yine de çoğunlukla bugüne kadar tanınabilir durumlardadırlar. Değişiklikler, bir yerden diğerine sürekli hareket etmeleri, bazen yerel nüfustan gelen baskı biçimindeki etki ve ayrıca tarihlerine sahip oldukları ikincil sosyal konum gibi birçok faktörden etkilenir. Bugüne kadar sosyal entegrasyonları için sonuçları olan sıkı bir şekilde organize değillerdir. Romanlar, yaşam tarzlarına göre iki gruba ayrılabilir: göçebeler ve daimi ikamet edenler ya da kendilerinin deyimiyle: Tamarlar ve Arlılar. Göçebe Romanlar, Çergeciler ya da Gurbetçiler olarak bilinir. Çergelerde yaşamak, Roman nüfusun belirli bir yaşam biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Aralarında üstün gelen görüş, doğadaki insanın, yaşam sorunlarını çözmek için geniş bir alana ihtiyacı olduğu ve belirli kentsel yığınlar ile medeni bir toplumun genel karmaşık yaşamına bağlı kalmamasıdır. Büyüklerinin öncülüğü altında yaşayan gruplar nispeten küçüktür ve 30-40 üyeden oluşur. Üsküp'teki Vardar Nehri'nin gezinti yerinde yaşayan Çergecilerde kartondan yapılmış alçak zeminli konutlara rastlanabilmesine rağmen, onların adları muhtemelen en ilkel olarak birbirlerine bağlı iki ya da fazla kilimden (çergeden) yapılmış konutlarından gelmektedir. Çergeciler, Roman nüfusunun en yoksul tabakasıdır. Üsküp'te yaşayan Romanlara bakıldığında, esas olarak dilencilikle ilgilendikleri ya da eski kâğıt ve diğer atık toplayıcıları oldukları fark edilir. Genellikle çöp kutularında ve çöplerin atıldığı diğer yerlerde bulabilecekleri kartonları, ekmekleri ve diğer her şeyi toplarlar. Toplanan atıkları bir yük arabasına koyup yerel hurdalıklara satarlar.

Çergeciler çok fakirce beslenir, genellikle doğada bulabilecekleri şeylerle (çeşitli bitkiler, salyangozlar ve kirpilerle). Bayramlarda sofraları zenginleştğinde misafirleri gelip onları en yakın sevdikleri olarak ağırlamalarını isterler. Çergecilerin birçoğu sigara ve alkol içmeyi sever, yaşlılar ise çok kahve içer, hem de enfiye kullanırlar (Boşkoski ve diğerleri, 2014: 70). Giysileri çok mütevazî ve genellikle çocuklar ya çıplak dolaşır ya da üstlerine sadece bir gömlek vardır. Yetersiz beslenmeleri ve hijyen koşullarının kötü olması nedeniyle çocuk ölümleri nispeten yüksektir. Romanlar, resmi olarak içinde yaşadıkları toplumun eşit üyeleri olarak kabul

edilmelerine rağmen, nadiren nüfusun geri kalanıyla birlikte yaşamayı tercih ederler. Şehirlerde genellikle bağdaşık olarak, kendi mahallelerinde ya da şehrin kenar mahallelerine birbirlerine bağlı olarak yaşarlar. Elbette bu, ikinci sınıf vatandaşlar olarak görüldükleri zamanlarda olan yüzyıllar süren zulüm ve aşağılanmanın bir sonucudur. Manastır'daki Romanlar Güptin Bair ve Güptin Mahallesinde (Makedoncası: Güpski Bair ve Güpsko Maalo) yaşarlar, fakat şehrin kentsel planı nedeniyle bu mahalleler yavaş yavaş yok olmaya başlar. Bulut Tepesi'nin eteğinde banliyö mahallesi olarak yeni bir Roman Mahallesi inşa edilmiştir, ancak orada inanılmaz bir derecede zor yaşam koşulları vardır. Eskiden Prilep şehrinin Kırık Camisi'nin (Makedoncası: Skrşena Camiya) etrafında bulunan Türk kısmında yaşarlarmış, daha sonra şehrin genişlemesiyle Orta Cami'nin etraflarında, Saat Kulesi'nin yakınında, Trizla Mahallesi, Deboy ve Zelenik Dağı'nın eteklerine yerleşirler. Köprülü şehirde Roman nüfusu çoğunlukla Gradsko, Koynik ve Prtsorek'e giden şehrin çıkışlarında yaşar. Romanların çoğu Üsküp'te yoğunlaşır. Şehirde geniş bir alanda, başka yerlerde ve çevre köylerde bulunmalarına rağmen, en çok Tophane ve Şuto Orizari (Şutka) mahallelerinde yaşarlar. Tophane'de yaklaşık 6000 Roman yaşamaktadır ve Şuto Orizari'de yaşayan 35.000 Roman yurttaşlarının aksine, Tophane'dekiler daha yoksuldurlar. Evleri planlı inşa edilir, sokakları ise asfaltlanır. Mahallede sosyal ve kültür faaliyetler için odalarla dolu bir kültür merkezi, küçük hastane, banka, sinema, spor tesisi, çeşitli dükkânlar, özel giyim atölyesi ve bir fabrika açılarak nüfusun normal bir yaşam sürdürmesi sağlanır. Şuto Orizari'nin ana caddesi "Yeni Hayat" olarak adlandırılır, ayrıca mahallede Roman çocuklarının eğitim görmesi için okullar açılır. Makedonya'daki Romanlar çeşitli isimlerle bilinir. Farklı dini aidiyetler, belirli Roman meslekleri, cemaat mahalle tipleri ve Romanların demokratik vatandaşlar olarak dâhil oldukları ve Makedonya etnik çoğunluğu nüfusun geri kalanı tarafından farklı bir şekilde kabul etmelerine sağlamıştır da onlara çeşitli isimlerle hitap edilirmiş. Tatomir Vukanoviç'in araştırmalarına göre, Makedonya'daki Romanlar çok eskiden Agüptinler, Egüptinler ya da Güptinler olarak bilinir (yüzyıllardır bu isimle anılırlar ve Mısır kökenli oldukları için diğer Romanlara göre üstünlüklerini kendileri vurgularlar). Tikveş ve Raets bölgelerindeki birkaç kasaba ve köye yerleşmişler. Debar, Kiçevo (Türkçesi: Debre ve Kırçova) ve Gostivar şehirlerinde yaşayan Egüptler, Müslüman inancına sahiptir ve ana dilleri olarak Makedonca konuşurlar. Gurbetçi, bir yerden başka bir yere dolaşan, ancak günümüzde daha çok bir yerde oturan, süzgeç ve sepetler yapmakla ilgilenen Çergeci Romanlara atıfta bulunan bir terimdir.

Lingurler: Efsanelerine göre, çok uzak bir yerden geldiklerini düşünürler. Romanca konuşur ve Aruş Ayıcıları olarak bilinirler.

Macirler: Üsküp'teki Macir Mahallesi ve Şuto Orizari mahallelerinde yaşayan etnik bir Roman grubudur. Gurbetçi grubuna aittirler.

Mancup ve Malyokler: Üsküp Vadisi'nde yerli olan bir grup Romanlar.

Tophanlılar: Adlarını Tophane Mahallesinden alırlar. Osmanlı döneminde bu Romanlar çeşitli işlerle uğraşır, mühimmatla ilgilenir, topları temizler ve çeşitli hizmetler yaparlar. Bu dönemde Üsküp’ün Yürümleri köyünde bir silah deposu vardır ki sonra ondan bir kalhane yapılır. Güherçile elde etmek yerli Romanların bir becerisi olmadığı için bu mesleğin ustaları barutçu denilen Müslüman Romanlardır. Bu isim, barut yapmak için güherçilenin yıkanmasının durdurulduğu 1878 yılına kadar kullanılır.

Sırbistan ve Bulgaristan’dan gelen Muhacir Romanlar: Bu Romanlar bugün Tophane Mahallesinde ve çevresindeki köylerde (Yürümleri ve Macari) yaşarlar.

Türk Güptinler: Makedonya Cumhuriyetinin güneyinde yaşayan Romanlardır. Türkçe konuşur, oradaki Türklerle benzer bir yaşam sürdürürler.

Çergeciler: Gurbetçi etnik grubuna ait ve göçebe bir yaşam tarzına sahiptirler. Diğer Romanlara kıyasen toplulukta iyi bir izlenime sahip değildirler.

Cambazlar: Kendilerini at ve diğer çiftlik hayvanlarının tüccarları olarak tanıtır. Kalıcı bir ikametgâhları yoktur ve konuşmalarında Makedon dilinden daha fazla iz vardır. Cambazlar, gerçek Roman etnik grubuna aittir.

Arnavut Romanlar: Bunların hepsi Arnavutlarla karışık olarak yaşayan Romanlardır (Boşkoski ve diğerleri, 2014, ss. 70-72).

2. Şutka Romanlarının Dili ve Söz Varlığı

Şutka’da yaşayan Romlar/Romanlar kendi aralarında Romca konuşurlar. Ancak diğer milletlerden insanlarla konuşacakları zaman Makedonca konuşurlar. Bunların Arnavutça konuşmalarına “Şaşkala” veya “Malok” denir (KK12).

Aşağıdaki tabloda Şutka’da yaşayan Roman katılımcılara çeşitli kategorilere ayrılarak sorulan soruların alfabetik sıraya konulmuş bir söz varlığı analizi yer almaktadır. Türkçe, Makedonca ve Romca olarak düzenlenen tablo incelendiğinde, özellikle Makedonca ile Romca arasında söz varlığı alışverişinin yoğun olduğu, Üsküp’te hâkim dil olan Makedoncadan Romcaya çok sayıda kelimenin ya aynen ya da ses değişikliğine uğrayarak geçtiği görülür.

TÜRKÇE	SÖZCÜK TÜRÜ	MAKEDONCA	ROMCA / ROMANCA
abi	isim	brat	prav, pral, pen
acı çek-	birleşik fiil	strada	muçiskeruma, nasvalo,alva, muçimo
acık-	fiil	ogladnuva	bokalo, bakaylul, gaylaliya

affet-	birleşik fiil	prostuva	oprostium gumlengen, oprost, prostima gedevla, halali ke vatuke
ağla-	fiil	plaçe	rovela, rovola, rovaf, rovava
altın	isim	zlato	zlato
amca	isim	çiçko	kako, vuyko
anne	isim	mama, mayka	mamo, daye, nona
anneanne	isim	baba	baba
Arnavut	isim	Albantsi	Albantsi, Arnavut
asker	isim	voynik	caya, voynek, asker, askeri
âşık ol-	birleşik fiil	se vlyubuva/ se zalyubuva	mangavala, zalubimo, mangavali
baba	isim	tatko	babo, tato
bardak	isim	çaşa	çaşa, bardak, tatay
biber	isim	pipërka	pipër, pipëri, biber
bir	isim	eden	yek
Boşnak	isim	Bosansi	Bosansi
börek	isim	burek	marikli
ceza	isim	kazna	kazna, kaznimo, zatfor, azapi
cezaevi	isim	zatvor	palibe, panglo, phanlipa, phanlyardo
çatal	isim	viluşka	tokaçka, veluşka
çorba	isim	çorba	çorba
damat	isim	mladojenets	camutro, jenimo, rom, samutro
dayak ye-	birleşik fiil	yade kyotek	mangama, marasma, hala maribe,

			marelama, mariba, margema
dayı	isim	vuyko	viçe, dayo
dede	isim	dedo	papo
dört	isim	çetiri	šta
döv-	fiil	tapa	mardo, marela, maryema, mariba
dövüş-	fiil	se tapa	mariyatu, marela pe, namangavato
düğün	isim	svadba	biyav, piyav, piyaf
dünür	isim	svat	stroynik, biya, henamik, svati
ekmek	isim	leb	maro
elti	isim	yatrva	elti, yatırva
eşitlik	isim	ednakvost	yekhipe
evet	edat	da	oya
evlen-	fiil	se jeni (erkekler için) se maji (kadınlar için)	jeningape (erkekler için), jeninsali (bayanlar için), jeninela, namangava majeyre, jeningape
fakir	isim	siromaşen	çorolipe, çorolo
fasülye yemeği	isim	grav	fusul, gravo
fincan	isim	filcan	fircani
gelin	isim	nevesta	bori, romni
gel-	fiil	doagya	ava, avola, nayranavama, avatuke
git-	fiil	odi	catuke, ca, gacaftar mange

gör-	fiil	vidi	dikela, dikavati, dik , nayşujo, manglariba
görücü	isim	stroynik	stroynik, styroyniko, manglipe
görümce	isim	zolva	nevesta, pen, zelva
gül-	fiil	se smee	asala, asaya
günah işle-	birleşik fiil	pravi grev	bezeha, gerela günay, cunay, kereya gravo
hak	isim	pravo	pravo, niyami
hala	isim	tetka	tetka, bibi
hasta ol-	birleşik fiil	se razboluva	Nasualo, namboromo, nasvalo, naştımange, nasvalilo
hata yap-	birleşik fiil	pravi greška	Greşingium, kerela greška, kerela günay
hayır	edat	ne	na
hürriyet, özgürlük	isim	sloboda	slobodno, pharavipe
ıspanak yemeği	isim	spanak	spanak
iki	isim	dva	dui
ilkokul	isim	osnovno	osnovno
jandarma	isim	candar	naneşukar
kaç-	fiil	bega	naş, naşela, kanaşaf
kanun	isim	zakon	zakoni, zakon, kanoni
kardeş	isim	brat/sestra	pral, potikno
karı	isim	sopruga	romni, romniye
kaşık	isim	lajitsa	royi, roy

kavurma	isim	peçenye	kavurma
kayınbaba	isim	svekor	mulo, sastro
kayınbirader	isim	dever	pral, dever, devero
kaynana	isim	svekrva	muli, sasui, baba, sasuy
kız	isim	kerka	çay, cuvla
koca	isim	soprug	rom, roma
koş-	fiil	trça	prastava, prastala, naşava prastova, prasta
lahana yemeği	isim	zelka manca	kupuzi
mahkum	isim	zatvorenik	panlo, panglo, zatvorenik, phanlyardo
Makedon	isim	Makedonets (erkek) Makedonka (bayan) Makedontsi (çoğul)	Makedonsi
mal, mülk	isim	imot	ker, kher
meyve suyu	isim	sok	sok
meyve, yemiş	isim	ovoşye	pabay, ovoşye, yemiş, yemişi
Müslüman	isim	Musliman	Musliman
oğlan	isim	sin	murş, çavo, çave
para	isim	pari	pari, pare, love
patates yahnisi	isim	kompir manca	kumpir mança, kumpira
patlıcan yemeği	isim	-	patlicano
pilav	isim	oriz	oris, rezo, piriç
polis	isim	politsiya	politsiya, kalerdo, kalyardo
polisten kaç-		bega od politsiya	Kalardon naşala, neşela tari kalerdo, naşela taro kalarde
Roman	isim	Rom, Romi	Romi, Rom

sağdıç	isim	starosvat	opel, kum, deveritsa
sarıl-	fiil	pregnuva/ guşka	mangavali, guşinayo, guşinela, daliguşineyema
saygı göster-	birleşik fiil	poçituva	saygiya, poştinavatu, poşoynela
sebze	isim	zelençuk	salata, zelençuk, zarzavati
sevin-	fiil	se raduva	mangipe, raduynelape, radosinum, poşalape
sofra	isim	trpeza	siniya, sofr
Sofra bezi, muşamba	isim	muşama, çarşaf	kottor, muşama, çarşaf, çarşafi
suç	isim	zlostorstvo	beyla, çor, bilaçhipe
tabak	isim	çiniya, tanyir	çaro, tanyiri, tayniri
taze fasülye yemeği	isim	boraniya	boraniya
teyze	isim	tetka	tetka, bibi
tezgahtar	isim	tezgaciya	tezgaciya
torun	isim	vnuk	muçavo, unuk, vnuk, unuko
tuz	isim	sol	soko, lon
Türk	isim	Turtsi	Turski, Tursi
türlü	isim	turlitava	turli tava
üç	isim	tri	trin
üzül-	fiil	se rastajuva/ se natajuva	mazuni, rastujimo, dajnavatu
yahni	isim	manca	gulaşi, çaro, yahni, yaniya, manca

yardım et-	birleşik fiil	pomogne	pomojin, pomojinela, laçosi omanuş, pomojinenle
yemek yap-	birleşik fiil	gotvi	haybe, kerela habe, tekerav zumi, kerhaybaske
zengin	isim	bogat	barvalipe, barvalo
Diğer bazı kelimeler ve söylemler			
Arnavutlara kendi aralarında dedikleri isim		Şiptar	Şiptar, Çibane, Çibano
bayan adları			Şeherzada, Valentina, Elmadet, Valdet, Bedriye, Şehide, Suzan, Fatime, Zulfiye, Sanela, Sibel, Akila, Simona, Ancela, Kamliyana, Gandiyana, Lütfiya, Şaziya, Baysa, Atka, Elmedina, Sabriya, Sibel, Gulatman, Zumka, Meneşka
erkek adları			Glup, Elmedin, Muhammed, Mustafa, Ali, Nazmi, Şaban, Seyda, Alas, İbrahim, Hasan, Romando, Kamsiyan, Latif, Şaip, Necmeddin, Neno, Neat, Sali, Sirhan, Orhan, Kadri

Makedonlara kendi aralarında dedikleri isim		Makedonets	Gace, Gaco, Makedon
Sırlara kendi aralarında dedikleri isim		Sırbi	Sırbiyantsi, Sırbiyantsiya, Gace
Türlere kendi aralarında dedikleri isim		Turçin (erkek), Turçinka (kadın), Turtsi (çoğul)	Turçin, Turçina, Koraya
yaşça büyük bir erkeğe hitap kelimesi		Eğer hitap edilen kişi gençse adıyla, tanımadığı biriye “affedersiniz” gibi bir hitapla sesleniliyor, yaşlıysa amca anlamına gelen “çiçko” kelimesiyle hitap ediliyor.	aga
yaşça büyük bir kadına hitap kelimesi		Eğer hitap edilen kişi gençse adıyla, tanımadığı biriye “affedersiniz” gibi bir hitapla sesleniliyor, yaşlıysa teyze anlamına gelen “tetke” kelimesiyle hitap ediliyor	tete

3. Romanların Meslekleri

3.1. Demirciler: Romanlar tarafından icra edilen meslekler kesinlikle onların ana özelliklerden biri olarak sayılır. Romanlarda bazı zanaat becerileri doğuştan gelen bir yetenek olarak, diğerleri ise nesilden nesile aktarılan beceriler olarak kabul edilir. Pek çok meslekten demircilik (baributi - küçük veya büyük iş) kesinlikle en eski ve en yaygın olanlardan biridir. Tihomir Görgeviç’e göre Romanlar Hindistan’dan ayrıldıktan sonra İran ve Ermenistan’a taşınmıştır. Bu ülkeler o zamanlarda maden ve kaliteli demirle zengin oldukları için metalurjinin beşiği olarak sayılır. Orada Roman işçileri metal ve ahşap işlemekte ustalaşır. Daha sonra, Tatar ve Selçuklu kabilelerin saldırılarıyla bastırılan Romanlar, demircilik, madencilik, marangozluk ve müzisyenlik becerileriyle birlikte Avrupa ve Balkan’a doğru akın yapmaya başlarlar. Eski zamanlardan beri demirciliğin öğrenilmesi, belirli bir geleneği vardır. Üsküp’te çıraklar zanaat öğrenmeye ilk geldiğinde, ustanın elini, ayağını, demir dövme aletlerini öpmek ve demircilik mesleğini hiçbir zaman bırakmayacağına yemin etmek zorunda kalırlar. Kalfa unvanına ulaşması 10-15 yıl sürmüş, demirci ustası unvanına ise 30 yaşından küçükleri

ulaşamaz. Ustalık sınavına 2 Ağustos'taki Aziz İlyas bayramında girer ve yeni usta yeni diplomasıyla kendisine bağımsız bir demirci atölyesi açabilir. 10. yüzyılın başında Üsküp'te bir ustabaşının önderliği altında esnaflar çalıştığı 40 Roman demircilik atölyesi vardır. Cuma günü ustalar, helva ile diğer tatlılar yedikleri bir evde toplanıp demirci zanaatı ve öğrencileriyle ilgili konuşurlarmış. Ustabaşı Cuma günü çalışacak olan ustanın demir bacasını yıkma hakkına sahiptir. Romanların kullandığı alet çok basittir: Çekiç (sviri), körük (pikati), pense (silavi), ege (yerni), örs (amuni), makas, şömine, fiskiye ve içinde sıcak demirin söndürüleceği bir su tasından oluşur. Mütevazi aletler göz önüne alındığında, ev ve tarımda kullanılması için yapılan çeşitli eşyanın sayısı çok etkileyicidir. Baltalar, çatal çapalar, matkap uçları, asma kilitler, oraklar ve her şeyden önce, kırsal veya kentsel ev kullanımı için ilkel aletler yapılır. Çingene çivileri, çingene taraklar vb. gibi demircilik alanındaki pek çok icat, Romanların etnik ismine göre adlandırılır (Boşkoski ve diğerleri, 2014: 73). Eskiden Üsküp Karadağı'ndaki (Makedoncası: Skopska Trna Gora) köylerinde çeşitli hizmetler yapan Roman demircisine yılda herkes bir şinik tahıl (yaklaşık 25 kilo) verir ya da anlaştıkları başka bir şekilde öder. Prilep'te de, her Egüptin demircisinin, tahıl için aletler yapıp tamir ettiği kendi köylü müşterisinin olması bir gelenektir, ödeme ise bir yıl içinde gerçekleşir. Demircilik zanaatına çok değer verilir, ona sık sık yemin ettiğimiz gerçeği bunun kanıtıdır. Bir Roman, yanlış yemin ettiyse, çekiç onu öldüreceği, ateşin içinde yanacağı ya da başka ağır bir şekilde cezalandırılacağına inanılır. Sanayinin ve kentleşmenin gelişmesi ve köylerin alay konusu olması süreci, köy-kent ilişkisinin göçünü mümkün kılar. Kırsal kesimdeki haneler için metal ve plastik fabrika ürünlerinin ya da toprağı işlemek için kullanılan aletlerin yoğun kullanımı, tam da düşük kazançlar nedeniyle demircilik zanaatının terk edilmesine yol açar (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 74).

3.2. Cambazlar: Eskiden at satışı Cambaz Romanlarının ana uğraşlarından biridir. Atları çeşitli şekillerde eyerler, yelelerini kesip örer, kuyruklarını bağlar, sık sık da dayakla onları korkuturlar. O kadar ki onu döven Roman yaklaşıncaya at korkudan titremeye oynamaya başlar. Roman tüccarı ilk önce, atı koşarken, başını tutarken, kuyruğunu çevirirken görür ve tüm bunlara göre atın daha önce tedavi görüp görmediğini veya geçici olarak satışa uygun olup olmadığını bilir. At sattıkları zaman, birkaç Roman atın etrafında toplanıp atı bağırarak över, alıcıların önünde ata binip denerler. Bazı Cambaz Romanların görüşüne göre, ata binmek eski vatanları Hindistan'dan miras kalan bir özellik ve yetenektir. Aynı zamanda, atların kılıklarını o kadar ustaca değiştirirler ki, eski sahipleri bile kendi atlarını tanımakta zorluk çekebilir. Bununla ilgili Ohri civarında şöyle bir hikâye var: “Bir adamın bir kırsağı ve bir tayı varmış, fakat kırsağı yaşlı olduğu için onu satmak niyetiyle pazara götürmüştür. Ertesi gün Romanlar adama, onun beğendiği ‘daha genç’ bir kırsak teklif etmişler ki adam onu satın almıştır. Kırsağı eve getirdiğinde, sattığı aynı kırsak olduğunun farkına varmış çünkü tayı hemen yaklaşımaya başlamıştır.” Manastır'da Manastırlı Matrapas Cambaz Romanlarının öncülüğü altındaki At Pazar adlı bir Roman mahallesinin adı, onların bu mesleğinin eski büyük

yaygınlığının kanıtıdır. Cambaz unvanı, yetenekli ve kurnaz bir tüccar kelimesiyle eş anlamlı hâle gelmiştir (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 74).

3.3. Ayıcılar: Romanlar köylerdeki panayırlara götürdükleri bir veya fazla ayıya sahiptirler. Ayılar boynuna bir zincirle ve içine bir bileziğin takıldığı delinmiş bir üst dudağa bağlanır. Romanlar ise elinde bir sopayla dolaşırlar. Arka ayakları üzerinde durması, şarkı söyler gibi mırıldanması, genç bir gelin gibi utanması, fırıncı gibi kalçasını çevirmesi için ayıyı döver ve bu sayede toplanan halkı neşelendirirler. Daha sonra ayı bir bendirle izlenen halkın bahşişlerini toplar. Şar ve Korab dağlarındaki ayıların mağaralarının yakınında bir yere rakıyla dolu bir kase bırakılır, rakıyı içen ayı uykuya dalınca ayının yavruları mağaradan çıkarılır. Gevgeli civarındaki ayılar, hastaların onlara ayakla basılmaları için kullanılır, özellikle kemik ağrısı olanlar için. Nitekim, ayıcı köyden geçerse her türlü hastalıkları alacağına inanılır ve bu yüzden köylülerin evlerinin önünde bir ayının oynamasını isterler. Ayılar genellikle 24 saatte bir ekmek veya unlu mamullerle beslenir, insanlara saldırmaması için ona hiçbir zaman et verilmez (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 75).

3.4. Çalgıcılar: Romanların çalgıcılığı, yani müzik kültürünün kökleri çok eskilere dayanmaktadır. Bazı bilim adamları, müzikal yeteneklerini Hint kökenlerinin kanıtı olarak alırlar ve onları, efsaneye göre, Fars kralı Borhan Gur (420-440) tarafından müzisyen olarak getirilen Lurilerle eşit tutarlar. T. Görgeviç'e göre Romanlarda çalgıcılık bir zanaat değil, her işin üstünde olan bir Roman kişisel yeteneği olarak görmek gerekir. Nadiren bir Roman çalgıcı değil, çalarak para kazanmasalar bile, en azından biraz enstrüman çalmayı da bilirler.

Türk yönetimi sırasında, Roman müzisyenler Türk ordusunu eğlendirmek için veya haremelerde oryantal şarkılar ve danslar yaptıkları kadın odalarında bedir çalarak hizmet ederler. Bu dönemde, çoğunlukla yapımında Kalkandelenli Romanların öne çıktığı zurna, gayda ve davul çalarlar. 19. yüzyılda Makedonya Romanları arasında en ünlüsü, yılda bir kez Aziz Petrus Günü'nde (12 Temmuz) düzenlenen geleneksel Galiçnik düğününe sık sık davet edilen Debarlı (Debarlı) zurna çalan müzisyenlerdir.

Diğer yandan, Yugoslavya'da Manastır Çalga Romanlarına çok saygı duyulur ve onlar olmadan hiçbir Makedon ya da Müslüman düğünü, Hristiyan ya da Müslüman bayramı ve hiçbir Manastır toplantısı düşünülemez. O dönemde Roman çalgıcılarına o kadar saygı duyulur ki Smilevo adında Miyak köyündeki gelin ve damat, geleneksel olarak düğünlerinde çalacak çalgıcıların sağ elini öpmeleri gerekir. Roman müzisyenlerin özel bir statüsü olduğu için, çoğu ebeveyn çocuklarının bu zanaatı öğrenmesini ister, çünkü iyi bir çalgıcıya sunulan fırsatlar bir Roman'ın isteyebileceği her şeydir. Bu sayede hayatı eğlence içinde geçecek, bol bol içecek ve yiyecekleri olacaktır. Müzik zanaatkarları olarak Romanlar, başarılı olmaları ve çalışmalarının karşılığını almaları için müziklerini çevredekilerin ihtiyaçlarına ve zevklerine uyarlamak zorundadırlar.

Romanlar halk müziğine değer verirler, ancak onu yüksek bir düzeye getirmezler. Sanat müziğinden anlamayan, ancak kolay icrasından ve basit anlatımlarından hoşlanan geniş insan kitleleri tarafından müziğin kabul görmesi için müziğe özel bir işaret ve bambaşka bir karakter verirler. Romanlar, Romanca olan pek çok şarkıya sahip olmalarına rağmen, çoğu zaman yabancı şarkıları seslendirmekten zevk alırlar. Kadınların ve çocukların seslendirdiği şarkılar, halkın önüne geçmeyen, çalgıcıların şarkılarından farklı bir ev hazinesidir. Diğer türküler gibi ilkel ve evde kalan türkülerdir. Günümüzde, düğünlerde ve çeşitli vesilelerde elektrikli enstümanlarıyla seslendirdikleri ezgiler, halk ezgilerine aittir ve çoğu zaman Türk veya Hint kökenli bazı şarkıların uyarlamasıdır. İlginçtir ki, günümüzde hemen hemen her Roman evinde bir radyo alıcısı ve bir televizyon seti bulunmaktadır. Kaset çalarlı ve pikaplı transistörleri çok severler ve bahçelerine koydukları büyük hoparlörleri satın alır mümkün olduğunca yüksek sesli müzik açarlar. Roman müziğinin birçok ünlü besteci ve müzisyenin temelini oluşturduğunu da belirtmek gerekir. Haydın, Beethoven, Brahms, Schubert, Verdi ve diğerleri gibi müzisyenlerin kesinlikle Roman müziğine başvurmak ve ondan ilham almak için nedenleri vardır (Boşkoski ve diğerleri, 2014: 76). Büyük keman virtüozu Paganini'nin Roman kökenli olduğu düşünülür ve kesinlikle en ünlü Roman sanatçılarından biri, besteci ve gitarist Cango Raynhart/Renart'tır (1910-1953). Uzmanlar, "Cango XX. yüzyılın en fantastik sanatçısıydı, bir virtüozun çalması gerektiği gibi gitar çalıyordu. Onun gitarı, ağlayan ve gülen bir gitardı, insan sesinin bir gitarıydı" derler. Ülkemizde (Makedonya Cumhuriyeti), Esmâ Recepova ve Şaban Bayramoviç isimleri bugün Roman müziğiyle eş anlamlı oldukları için özel olarak anılmayı hak ederler (Boşkoski ve diğerleri, 2014, ss. 75-76).

3.5. Dilenciler: Dilencilik de, efsanelerinden birine göre, onlara Tanrı tarafından bırakılan Romanların eski bir mesleği olarak kabul edilir. Bütün insanlar ve milletler için meslekleri belirlenirken Romanlar Tanrı'nın arkasına saklanırlar ve Tanrı meslek belirlemesini bitirdiğinde, arkasındaki Romanlar çıkıp kendilerini unuttuğunu söylerler. Sonra Tanrı, kendisinin onlara bir meslek vermesini mi yoksa her insanın onlara vermesini isteyip istemediklerini sorar. Romanlar da herkesin onlara vermesini istediklerini söyler. Bu yüzden Romanlar hep dilenirler. Romanlar arasında genellikle çocuklar eşliğinde olan yaşlı kadınlar kapı kapı, ev ev dolaşarak para, yemek ya da eski giysi isteyerek dilenirler. Köylerde dilenciler genellikle tarım ürünleri alırlar (tahıl, peynir, bal kabağı, domuz yağı vb.). Roman kadın, bir ya da iki kez bir evden hiçbir şey alamazsa, artık hiçbir zaman o eve gelmez. Diğer Romalar genellikle sokaklarda dilenmekte ya da belirli yerlerde durmakta, özellikle insan yoğunluğunun yüksek olduğu yerlere özel ilgi göstermektedirler. Bunlar, yoldan geçenlerde empati ve merhamet duygusunu uyandırıp onlardan kuruş alarak aynı zamanda böyle bir yaşam tarzı için azarlanan, tüm yıl boyunca dilenen engelli çocuklardır. Bu tür çocuklar, genellikle anma törenleri ve dini bayramlar sırasında, kabristanda bulunur. Roman kadınlar dilenmeye ek olarak, genellikle kartlar, kahve veya fasulye yardımıyla sihir yapar ve kehanet uygularlar. Zeki ve mükemmel bir psikolog oldukları için, özellikle aşk özlemleri ve sorunları söz konusu

olduğunda, gizli tavsiyeleri için genellikle yüksek ödüller alırlar. Romanların büyü becerilerinin Hindistan'dan gelmesi ve bu 10. yüzyılda batıya büyük göçleri sırasında doğrulanması ilginçtir (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 77).

3.6. Hamallar: Romanlar kentsel alanlarda genellikle hamal olarak bulunur, kentsel mahallelerin yoğun yerlerinde toplanıp emeklerini sunarlar. Roman hamallar, uzun ve kalın iplerle sabitlenmiş eyerler giyer. Sırtlarında, bazen kendilerinden birkaç kat daha ağır yükler taşırlar. Hizmetlerini, pazar arabalarında çektikleri veya ittikleri çeşitli yükler transferine yönlendirirler, bu arabalar ise günümüzde giderek daha fazla motorlu araç hâlini alır (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 78).

3.7. Hizmetçiler: Roman kadınların emeği, tüm ev işlerini yapmalarına, bazen de erkek sorumluluklarını yerine getirmelerine rağmen, çok ucuzdur. Büyük şehirlerde çocuk bakıcısı olarak çalışırlar, ancak yemek de hazırlarlar. Bir hizmetçi olarak Roman kadını iki öğün ve gündelik ücretini de alır. Ev hanımları olarak Roman kadınları alışılmadık bir derecede temizdir, bu yüzden de temizlikçi olarak rağbet görürler. Hamaratlığıyla öne çıkan ve temiz olanlar diğerlerine tavsiye edildikleri için aynı zamanda birkaç evde de çalışırlar (Boşkoski ve diğerleri, 2014: 78).

3.8. Tüccarlar: Perakendenin bir özelliği olan ticaret, Romanlara özgü bir meslektir. Eskiden Roman zanaatkarlar bunu ürünlerini satarak yaparlar ve kadınlar kıyafet karşılığında çeşitli yalak ve teneke ürünler satarak evden eve dolaşırlar. Bugünler bile bazı Romanlar, evlerinde çeşitli alçı heykeller (vazolar, kül tablaları) yapar ve günlük bir gelirleri olmamasına rağmen, çoğu bu yaşam biçiminden şikayet etmez. Romanlar için ticaret kalıtsal bir karaktere sahiptir, bu nedenle ebeveynler çoğu zaman çocuklarının başka iş yapmalarına izin vermez. İlginçtir ki, babalarının zanaatına çok iyi hâkim olan bu tüccarların çocukları, ticaretlerini sorunsuz bir şekilde yürüttüklerini söylerler. Son yıllardaki sosyo-ekonomik değişimler Romanların özel ve kamu sektöründe düzenli istihdam ilişkileri kurmasını sağlar. Böylece Romanlar sanayi tesislerinde, çeşitli atölyelerde ve gece bekçisi gibi hizmetlerde çalışmaya başlarlar. Ancak son zamanlarda birçok üye çeşitli ekonomik ve ekonomik olmayan faaliyetlerde istihdam sağlayarak eğitimlerini iyileştiriyor olsa da, çoğu zaman kentsel alanlarda kentsel temizliği, parkları ve yeşillikleri korumak için kamu hizmetlerinde istihdam edilmektedir (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 78).

3.9. Gurbetçiler: Batı ülkelerine olan modern göçler, belirli olguları ve süreçleri taşıyan ve Romanları etkileyen yeni bir kâr biçimi olan bir olgudur. Batı Avrupa ve ötesindeki hemen hemen tüm ülkelere göç ederler, ancak çoğu Federal Almanya Cumhuriyeti'nde ikamet eder. Maddi malların yeni tüketim koşullarının yanı sıra geri döndüklerinde konut binalarının inşası için koşulların yaratılmasıyla kâr elde etme güdüsü vardır. Romanların el sanatlarında ustalık, dil öğrenme ve çeşitli ortamlara uyum sağlama yetenekleri olduğundan, bu durum onların işgücüne ihtiyaç duyulan ülkelere başarılı olmalarını sağlar.

Roman erkekleri Batı Avrupa ülkelerinde daha çok metal işçisi, çilingir, oto tamircisi, kalaycı gibi mesleklerde; Roman kadınları ise hizmet sektöründe istihdam edinirler. Romanlar modern mimariye sahip büyük apartmanlar inşa ettirir, lüks arabalar satın alırlar. Aldıkları bu arabalarla da taksi taşımacılığı yaparlar. Bazılarının küçük işletme binaları çalıştırdığı da görülür. Uzun süre yurt dışında çalışan ailelerin aile planlaması vardır; bu nedenle çocuk sayısı, eğitimi ve yetiştirme durumları dikkate alınır (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 79).

4. Romanların Giyim Kuşamları

Roman Müslüman kadınlar, Hintli kadınların asil Sari kıyafetlerine benzeyen çok uzun elbiseler giyerler. Roman kadınlar tatillerde, özellikle de Aziz George Günü’nde, kumaştan dikilmiş gösterişli ipek pantolonlar, 10 metreden daha uzun beyaz gömlekler, gümüş ve altın işlemeli yelekler ve benzer şekilde dekore edilmiş düğmelerden oluşan Türk halk kostümü giyerler. Bellerine geniş kemerler sarıp, ayaklarına da yüksek topuklu çizme veya ayakkabı giyerler. Genç, yaşlı tüm Roman kadınlar en ucuzundan en pahalısına kadar mücevheri severler. Düğünlerde ve tatillerde ise gümüş ve ipek dantelli kurdeleler, küçük gümüş ve altın paralarla süslenmiş eşarplar takarlar. Günümüzün genç Roman kadınları modern giysileri hem alır hem de dikerler, fakat bazı Müslüman Roman kadınlar ise sıradan günlerde pantolon giyerler (Boşkoski ve diğerleri, 2014, s. 84).

5. Romanların Dini

İngiliz papaz Barrow'a göre Romanlar, Hindistan'dan ayrıldıkları sırada bir tanrıya inanıyorlardı ancak Hint tanrılarını, ritüellerini ve âdetlerini yanlarına almadıkları için onu çok çabuk unuturlar. 18. ve 19. yüzyılın bazı Roman bilginlerinin kuvvetli görüşüne göre Romanların kendilerine ait bir dinlerinin olmadığı, herhangi bir dine bağlı olmaktan uzak olup dinsiz oldukları ve Avrupa inanç sisteminden derinden etkilendiklerini ileri sürerler. 19. ve 20. yüzyılın başlarında, bu konuyla ilgili bazı değişiklikler ortaya çıkar. Örneğin, bilim adamı Leland, birkaç efsane ve önyargı dışında, Romanların hiçbir şeye derin bir inancı olmadığını savunur. Bununla birlikte, daha sonraki araştırmalarında, özellikle de gelişmiş şifa büyüünde, zengin inançlar ve büyüdü dini ritüeller dünyasını keşfeder. Bazı araştırmacılar için, vurgulanan kolay adaptasyon ve kabul etme yeteneği göz önüne alındığında, Romanlar arasındaki dindarlık biçimi, doğası gereği senkretiktir [zıt ilkelerin bir araya gelmesiyle oluşan, karma (özellikle din)], diğerleri için bu senkretizm belirli bir profile sahiptir. Büyük dinlerin, Romanların inançları ve gelenekleri üzerindeki etkisini inkâr etmeden, şekil ve anlam bakımından da, din alanından çok, büyü alanıyla ilgili olan unsurları daha kolay kabul ettiklerine dikkat çekilir. Bununla birlikte Romanların dinlerini, hangi alanda orijinal (eski) dinleriyle ilişkilendirip ilişkilendirilmediği ve Hindistan'daki dindarlıklarının aslının ne olduğu sorusuna muhtemelen cevap vermek çok zordur. Romanların, Hindistan’ın dört temel sınıfının dışındaki gruplardan biri olduğu gerçeği göz önüne alındığında bu, onların Hindistan’daki dini yaşama katılımlarının zorunlu olduğunu ve Romanların oradaki dini inançlarının, sahip oldukları gerçek dini inançları

dışındaki uygulamalarla sınırlı olması gerektiği anlamına gelir. Bir topluluk olarak Romanların türbelere gitmelerine izin yoktur. Tek aracı, onlar için ritüeller ve kült törenleri yapabilen kaplan-Brahman'dır, bunların ardından da temizlik ritüelleri gerçekleştirilir.

Roman atalarının Hindistan'dan göçü, Hinduizm'in ve onun içinde Vişnuizm ve Şivaizm'in egemenliği sırasında gerçekleşir. Roman dilinde, Şivaizm'in Roman ataları arasında ne ölçüde yaygın olduğunu kanıtlamak zor olsa da, bazı araştırmacıların görüşüne göre, Şivaizm ile ilgili birçok kavram ve terim korunur. Romanlar, daha önce de belirtildiği gibi, Hindistan'ı terk ettiklerinde, tanrılarını yanlarına almazlar. Onların dilinde Tanrı'yı ifade eden tek bir kelime vardır. Roman dilinde Tanrı'nın adı Del veya Devel'dir. Bu isim eski Hint kelimesi Deva'dan gelmektedir. Rayko Güriç'e göre Deva, veren kişidir. Baba, anne ve manevi lider bakire ve hatta misafirdir. Deva'nın bahsi geçen anlamı, Rigveda olarak bilinen eski Hint edebi eserlerinde de mevcuttur. Tanrı'nın zıttı ise (Şeytan) Bang'dır. Bugün, Romanlar ağırlıklı olarak Müslümandır, bazıları Hristiyanlığa daha az ölçüde Katolik dinine aittir. Bizans döneminde Romanların bu imparatorluğa gelmesiyle birlikte Hristiyan olurlar. Türkler ve Bizanslılar arasındaki savaşlar sırasında, Romanlar birinin veya diğersinin egemenliği altında değişirler. Türkler tarafından fethedilen ülkelerde birçok Roman Hristiyan olarak kalır, bir kısmı da Müslüman olur. Hristiyan Romanlar (Gapikane Romanlar) yüzyıllardır Balkanlar'da Ortodoks nüfusla birlikte yaşarken, Müslüman Romanlar (Korana Roman) daha çok Türkiye'de, Bulgaristan'ın bazı bölgelerinde, Makedonya'da ve ayrıca Sırbistan'da yaşarlar. Din açısından, Romanlar kararsızdır. Çoğu zaman bazı Romanlar dinlerini değiştirir. Protestanlar Protestan, Katolikler Katolik ve Ortodokslar Ortodoks'tur. Sırbistan'daki Romanlar arasında anlatılan bir efsanede, Romanların geçmişte bir kiliseye sahip oldukları, ancak daha sonra gerçek kiliselerini peynirden yapılmış bir kiliseye çevirdikleri söylenir (Boşkoski ve diğersleri, 2014, ss. 84-85).

Şutka'daki Romanların içerisinde Hristiyan olanları da vardır ancak bu oran çok azdır (KK1). Şutka'da birkaç tane yeni yapılmış güzel cami vardır. Bu camilerde Romca konuşulur, imamlar hutbeleri Romca yaparlar (KK15). Şutka'daki Amdi Paşin (Paşa) Camii'ni yaptıran Amdi Bayram'ın mezarı da diğers Üsküp halkının defnedildiği Üsküp mezarlığındadır. Yani Şutka'da ölenler de Üsküp mezarlığına defnedilir (KK10). Buradaki Romanlar da doğum, ölüm, evlenme, dini bayramlar gibi ritüellerde Müslüman örf ve adetlerine göre davranırlar. Tabi değişen dünyanın tek kültüre entegre olma gerçeği herkesi olduğu gibi bunları da etkiler (KK12). Şutka merkezi, Romların genel olarak bilinen dağınık hallerine göre çok düzenli olduğu ekli olan fotoğraflarda açı bir şekilde görülür. Belediye temizlik görevlileri temizlik işlerini düzenli olarak yaparlar (KK10).

6. Romanların Halk Gelenekleri ve Tatilleri

Romanların gelenekleri çoktur ve yıl boyunca devam eder. Esas olarak inançlarına ve geleneklerine bağlıdırlar. Ortodoks Romanlar arasında en yaygın aile kutlamaları (ev

kutlamaları) şunlardır: Aziz Nikola, Aziz Atanas, Aziz Vasil ve Aziz Gorgi (Aziz George Günü). İlkbaharda doğanın ve bereketin sembolü olan Mladentsi (22 Mart), Paskalya, Markovden, Spasovden vb. kutlamalar yapılır. Yaz aylarının en büyük tatiller şunlardır: Aziz İlyas (2 Ağustos), Tanrıdoğuran Bakire Meryem'in Uyuması (28 Ağustos) ve diğerleri. Sonbaharda, Ortodoks Romanlar Mitrovden (8 Kasım), St. Arangjel (21 Kasım). Kışın Noel (7 Ocak), Vasilitsa (14 Ocak), Epifaniy (19 Ocak), Bağışlama ve diğerleri için hazırlanırlar. Müslüman Romanlar için en önemli tatil günleri şunlardır: Muharrem Ayı (Hicri Yeni Yıl), Mevlid Kandili (Kutlu Doğum Haftası), Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı. Dervişler Matem Bayramını kutlarlar. Bu önemli tatil günleri için efsaneler, gelenekler ve ritüeller de vardır.

Roman Müslümanlar için şu bayramlar önemlidir: Oruçtan sonra kutlanan Ramazan Bayramı (Baro Bayramı olarak adlandırılır); sonra sığırların kesildiği, genellikle bir koyun veya kuzunun Allah'a kurban edildiği Kurban Bayramı (Tikno Bayramı). Kurban Bayramında yoksul ailelere de kutlamayı hissedebilmeleri için et dağıtılır. Bu günlerde insanlar önce camiye sonra da mezarlığa giderler. Bahsedilen bayramlara ek olarak, başkaları da kutlanır: Miraç Kandili (Hz. Muhammed'in Tanrı'ya yolculuğu), Berat Kandili (Muhammed'in dirilişi) ve diğerleri. Dervişler Matem Bayramını kutlarlar. Tüm tatiller için efsaneler, gelenekler ve ritüeller vardır. Üsküp'teki Romanlar arasında dini bayramların (hangi dine mensup olduklarına bağlı olarak) yanı sıra geleneksel bayramlar da vardır.

Bazı günler, dinden bağımsız olarak tüm Romanlar için eşit derecede önemli ve şenliklidir. Bu günler şunlardır: Yeni Evliler (Ortodokslar arasında), Sultan Nevruz (Müslümanlar arasında), Aziz İlyas - Aliruni, Mitrovden - Kasumi, Bağışlama, Epifaniy, Aziz George Günü, Paskalya, Noel ve diğerleri (Boşkoski ve diğerleri, 2014: 85-86).

6.1. Romanların Geleneksel Tatilleri

Romanların 19. yüzyılın sonundan daha yakın zamana kadar olan dönemdeki geleneksel tatilleri, mevsim değişikliğinin belirli dönemleriyle ilişkilidir. Buna göre, takvim tatilleri ve gelenekleri kış, ilkbahar, yaz ve sonbahar olarak ayrılır. Romanların başlıca geleneksel bayramları şunlardır: Vasilitsa (14 Ocak), George Günü (Makedoncası Gürgovden), Hıdırellez (6 Mayıs), Teyze Günü (Bibijako Djive). Romanlar bu iki bayramı büyüklerin kendilerine bıraktıkları gelenek nedeniyle kutlarlar ve günümüzde bu bayramların kutlanma sebebini bir yanıtın olmadığı söylenebilir. Bu bayramlar genellikle aynı tarihte kutlanan diğer ulusların bayramları ile özdeşleştirilir, ancak bu bayramların Romanlar tarafından tamamen farklı nedenlerle kutlandığı çok az bilinmektedir. Ancak Romanların diğer etnik kökenler (lazarikler, kara kurbağaları) pahasına ekonomik sebepler ve gerekçelerle kutladıkları bazı tatiller de vardır.

Vasilitsa geleneği, Romanların geleneksel kültüründe var olan ve uzun bir geleneğe sahip özel bir kültürel olgudur. Bu tatil uzun zamandır birçok Roman arasında vardır. Bununla birlikte, Roman aileleri, dinlerinin kurallarının rehberliğinde azizlerine de saygı duyduklarını

ifade etmektedirler. Ortodoks Romanların yanı sıra Müslüman Romanlarda Tophaneli, Barutçu, Üsküp'ten Roman Cambazlar ve Makedonya Cumhuriyeti'ndeki diğer Romanlar arasında özellikle de Sveti Nikole, Kriva Palanka, Ustrumca, İştıp, Radoviş, vb. şehirlerde Makedon Ortodoks Kilisesi'nin sürekli faaliyeti, bu bayramın Vasilika adı altında birçok Ortodoks ve Müslüman Roman arasında bir tür ulusal sembol haline gelmesine katkıda bulunur. Bu nedenle, Vasilitsa tatili, etkisine bağlı olarak, Makedonya Cumhuriyeti'ndeki çok sayıda Roman grubu tarafından hâlâ bilinir. Kültürler ve dinler, bugüne kadar korunan geleneksel biçimlerin yanı sıra tanımlanır, dolayısıyla kutlama şekli buna bağlıdır. İlk bölüm, 12-16 Ocak tarihleri arasında Vasilitsa'nın sıkı bir şekilde yapılandırılması ve hazırlanmasıdır, ikinci bölümde törensel bir şekilde gönderilmesidir, 14 Ocak ise Vasilika Günü olarak işaretlenir. İlk bölüm, 14 Ocak'ın Vasilitsa Günü olarak işaretlenmesi ve 12-16 Ocak tarihleri arasında sıkı bir şekilde yapılandırılması ve hazırlanması aynı zamanda kabulü ve kutlanmasıdır, ikinci bölüm ise törensel bir şekilde veda edilmesidir (Boşkoski ve diğerleri, 2014: 101-102).

Makedonya'daki Şutka'da evlenme geleneklerinde kız isteme âdeti, evlilik öncesi ritüeller, düğünle ilgili törenler vardır. Şutka'da görülen diğer bir özellik de “kız kaçırma”dır. Kız kaçırma ailelerin bir kız ve erkeğin evlenmelerini kabul etmediği durumlarda gerçekleşmektedir (KK13). Anadolu'da olduğu gibi Romancada da “çeyiz” kelimesi kullanılır. Roman düğün geleneklerinin bir parçası da çeyizdir (KK14).

Sonuç

1963 Üsküp depreminden sonra modern yapılanmada Romanlar yer almak istemezler. Aynı bir yerleşim yeri isteklerine Makedonya devleti şimdiki Şutka bölgesini tahsis ederek cevap verir (KK1). Şutka örneğinden hareketle Balkan ülkelerinde yaşayan Romanların sosyal problemlerinin birçoğunun çözüme kavuştuğu bir gerçektir. Romanların bir kısmı kendi kültürlerine ait olan kılık kıyafetlerinde ve kültürlerini yaşama biçimlerinde ısrar ederken çoğunluğu sosyal yaşama uyum sağlar. İlgili kitlenin karşılaştığı en ciddi sorunların başında eğitim, sağlık ve istihdam problemleri gelmekte iken Şutka'da kendilerine ait okulları, camileri, sağlık ocakları vardır. Müslüman Romanlar, toplu olarak yaşadıkları yerlerde dinlerini ve kültürlerini oldukça rahat bir şekilde sürdürebilmektedirler. Romanların sosyal normlarını aileler aracılığıyla, uzun yıllar boyunca aktarması kitle dışından evlilik yapmamaları ve güçlü aile bağlarıyla ilişkilidir. Sözlü kültür aktarımları yerel müzikler, adalet sistemi ve evlilik gelenekleri vb. normlardan oluşmaktadır. Nitekim Müslüman Balkan Romanlarının bir çoğu Türkçe, Arnavutça ve Makedonca konuşabilmekte, kendi aralarında ise ana dilleri olan Romancayı kullanmaktadırlar. Eğitimlerini tabii oldukları ülke dili üzerinden sürdürmekle beraber; camideki ibadetlerinde kendi dillerini kullanırlar. Türkiye'nin, Balkanlar'da dindaş ve soydaş topluluklar üzerindeki sosyal, kültürel, sağlık ve eğitim alanında yardım politikalarındaki Boşnak, Arnavut ve Türk penceresine Balkanlar'da çok önemli bir nüfusa sahip olan Müslüman Roman topluluğunu da dâhil etmesi gerekir. Aynı zamanda resmî ve sivil

toplum kuruluşları Ramazan ve Kurban dönemlerinde, insani yardım politikalarına Roman Müslümanlarını da dâhil edilmelidirler.

Ankete Katılan Kişiler		
Sıra No.	Adı Soyadı	Katılımcı Kodu
1	Ali Rıza Aydın	KK1
2	Atka Umer	KK2
3	Bilal Ali	KK3
4	Enver Ramadan	KK4
5	Fatime Mimiş	KK5
6	İbrahim Emin	KK6
7	Kenan Bislim	KK7
8	Neno Umer	KK8
9	Orkan Becet	KK9
10	Rıfat İlyas	KK10
11	Samira Mustafski	KK11
12	Seat Latif	KK12
13	Senota Ayzirof	KK13
14	Şakir Muzaffer	KK14
15	Yusuf Azir	KK15

Kaynakça

ALP, İ. (2008). *Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar)*, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları,

ARAYICI, A. (1993). *Çingenerler: Ülkesiz bir halk*, İstanbul: Ozan Yayıncılık.

ATALAY, O. (30 Nisan 2019). “Balkanlar’da unutulmuş Müslüman Romanlar”, Yeni Akit gazetesi.

Boşkoski, M., Gyorgiev, D. ve Petrovski, T. (2014). *İstorija na Romite vo Makedonija i na Balkanot*, Skopye.

Fraser, A. (2005). *Avrupa halkları Çingenerler*, İstanbul: Homer Kitapevi.

Frazer, J. G. (1991) *Altın Dal: Dinin ve folklorun kökeni* (çev. Doğan, M.H.), İstanbul: Payel Yayınları.

Memişoğlu, H. (2005). *Balkanlarda Pomak Türkleri*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Toğrol, B. (1991). *Direnış*, İstanbul: Boğaziçi Matbaası.

Uğur Çerikan, Fidan (2021). *Çingenerler Denizli örneği*, Ankara: Kalem Kitap.

İnternet Kaynakçası

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Makedonya_T%C3%Bcrkleri (Erişim tarihi: 22 Mart 2022)

Saha Çalışmasından Kesitler:

Şutka çarşısında belediye Temizlik işçisi katılımcı Yusuf Asir

Üsküp Aleksandr Meydanı'nda ayakkabı boyacılığı yapan katılımcı Rıfat İlyas

Üsküp çarşısında çocuğuyla birlikte dilencilik yapan katılımcı Fatime Mimiş

Şutka Amdi Paşin (Paşa) Camii (Dış Görünüş)

Şutka Amdi Paşin (Paşa) Camii (İç Görünüş)

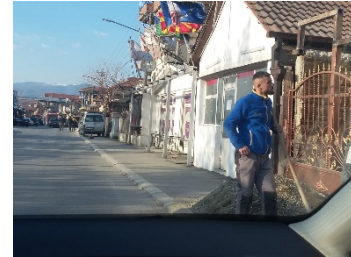
Şutka Anaokulu

Şutka (Çarşı-1)

Şutka (Çarşı-2)

Şutka (Çarşı-3)